

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ἑβδομῶς

Συνδρομὴ ἑτησίαι: Ἑλ. Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.— Αἱ συνδρομαὶ ἔρχονται ἀπὸ
1 Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους καὶ τινὲς ἑτησίαι.— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

4 Νομβρίου 1879

Σφραγὶς τοῦ δημοσίου Μνημονοῦ¹ Σκιαθοῦ κ.λ.
(καὶ λοιπῶν ἐπὶ Καποδιστριαίου.

[Ἐκ τῆς Συλλογῆς Πυλίου Λάμπρου].

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ²

Φίλτατε,

Ἡ συνέχεια ἀκολουθεῖ.— Πάλιν; θ' ἀναφωνή-
σης. Ἀνεξάντλητος εἶναι αὐτός ὁ Ῥήνος; Καὶ
τοῦτο μὲν, ὡς ἤξεύρεις, οὕτως ἔχει. Ἀλλὰ δι'
ἐμὲ ἰσχύει καὶ ἕτερος λόγος, ὅτι αἱ σημειώσεις
μου ἀκόμη δὲν ἐξητηθήσαν. Νὰ τὰς φυλάττω
παρ' ἐμοὶ εἶναι ἀδύνατον. Ἡ τράπεζά μου εἶναι
μικρά, καὶ τὰ χαρτῖα μου σωρὸς ἐπ' αὐτῆς. Τὰ
μαθήματα ἀρχονται προσεχῶς, καὶ ὅταν ζητῶ
τῆς ἐπιστήμης μου τινὰ σπουδαίαν σημασίαν,
ἐννοεῖς τὴν συντάραξιν καὶ τὸ σκάνδαλον ἂν ἀντ'
αὐτῆς εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν χειρὰ μου ἡ Λωρε-
λάυ ἢ ἡ Βέρθα. Ὁὰ εἶπῃς, διατί δὲν τὰς καίω;
Δὲν μοὶ λέγεις; συνέλεξας ποτὲ σημειώσεις καὶ
ἔπειτα τὰς ἔκαυσας; ἢ γνωρίζεις πολλοὺς τοιοῦ-
τους φιλολογικοὺς παιδοκτόνους; Ἄν ἦτον τό-
σον εὐκόλον νὰ φέρῃ ἡ φιλαυτία τῶν συγγραφέων
τὰ προϊόντα τοῦ καλάμου τῶν ὀλοκαύτωμα εἰς
τὸν βωμὸν τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς ὀρθοπειρίας,
θὰ ἐβλέπομεν καθ' ἑκάστην εἰς τὸν τύπον ῥιπτο-
μένας χιλιάδας πεζῶν, ἐμμέτρων καὶ ἀμέτρων
ἐξαμβλωμάτων, προκαλούντων τὰς ἑννέα Μού-
σας καὶ τὴν γραμματικὴν. Αἱ σημειώσεις μου
λοιπὸν ἐγράφησαν, καὶ τὸ γενόμενον οὐκ ἀπογι-
νεται. Ἐπομένως δεῖξαι τὰς, φίλτατε, εἰς δεῖγμα
τῆς ἐμῆς φιλίας καὶ ἀφοσιώσεως, μεθ' ἧς εἶμι, κ.τ.λ.

Κατεπλέομεν λοιπὸν τὸν Ῥήνον, καὶ ὁ λόγος
ἀπὸ τῆς ἡγεμονίδος τῆς Ῥωμανίας μετέπεσεν
εἰς τὴν Ῥωμανίαν αὐτήν, καὶ οἱ μὲν τὴν ἐπή-

νουν διότι ἀνδρικῶς τῆς εὐκαιρίας δραξαμένη,
ἐπέβαλε σέβας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐδείχθη ἀ-
ξία τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς, οἱ δὲ τὴν κατέκρινον
διότι τὴν ἀνεξαρτησίαν ταύτην, τὸ ὑπέρτατον
ἀγαθόν, ἀφίπσιν ἐν ἀμφιβόλῳ, ἀρνούμενη τὴν ἰ-
σοπολιτείαν εἰς πάντας τῆς τοὺς πολίτας, λόγῳ
διαφορᾶς τοῦ θρησκευματος. Βλέπων δ' ἐγὼ ὅτι
ἐκινδύνευεν αὐτὴς ν' ἀναζωπυρωθῇ ἢ ἐκκλησια-
στικῇ συζήτησις, ἀφ' ἧς εἶχομεν μόλις ἀπαλλα-
γῇ, ἐζήτησα νὰ μετατρέψω αὐτὴν ἀλλαγῶν, ἀλλ'
ἔπραξα τοῦτο ἀνεπιτηδεύτητα. Γνωρίζεις τὴν
παροιμιακὴν μου ἀμάθειαν περὶ τὴν νέαν ἱστο-
ρίαν καὶ γεωγραφίαν, κ' ἐνθυμεῖσαι πῶς ἐγελά-
σατε εἰς τὴν οἰκίαν σου τὴν ἐσπέραν καθ' ἡν,
λόγου γενομένου περὶ τοῦ τίς ἦν ἐν Γαλλίᾳ ὁ
διάδοχος Λουδοβίκου τοῦ δεκάτου ὀγδόου, εἶπον
ἐγὼ ὅτι ἦτον ὁ Λουδοβίκος δέκατος ἑννατος. Τὰ
τοιαῦτα κατορθώματα δὲν μοὶ ἐνέπνευσαν καὶ
τὴν φρόνησιν τοῦ νὰ τηρῶ σιγὴν ἐνώπιον ξένων,
ὅταν δὲν ἔχω τι κρεῖττον σιγῆς νὰ εἰπῶ, ἀλλ'
ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ νὰ ἐλκυσῶ τὴν προσοχὴν ἀλ-
λαχοῦ, ἐρρίψα εἰς τὸ μέσον τὴν ἡκιστα πρωτό-
τυπον παρατήρησιν, ὅτι ἀμφοτέρωι τοῦ Ῥήνου
αἱ ὄχθαι ἦσαν ἐπίσης ὠραῖαι, καὶ ἀντὶ ν' ἀντι-
μισῶνται ἔπρεπε μᾶλλον ν' ἀντιθαμαζῶνται.

— Τοῦτο καὶ γίνεται, εἶπεν ἡ Βέρθα. Τίς λέ-
γει ὅτι αἰσθημα μίσους τὰς διαιρεῖ;

— Τοῦλάχιστον συμπαιθείας αἰσθημάτα, εἶ-
πον, μὴ ἐννοῶν ποίαν ἀνοησίαν λέγω, καὶ δει-
κνύων τὴν ἀριστερωῶς ἡμῶν παρατεινομένην χη-
λὴν, δὲν πιστεύω νὰ τρέφῃ ἡ Γαλλικὴ αὕτη ὀ-
χθη πρὸς τὴν ἀντιπέραν αὐτῆς, τὴν Γερμανικὴν.

— Ποῦ ἔχετε τὸν νοῦν; εἶπεν ἡ Βέρθα. ποίαν
λέγετε Γαλλικὴν ὄχθην;

Ἐγὼ δὲ, συνειδῶς τότε ὅτι παρεπάτησα,

— Ὅχι τώρα, ἀπάντησα τεταραγμένος. Ἐνο-
νοῦ πρὸ τοῦ πολέμου, πρὸ τῆς προσαρτήσεως.

— Ἀλλ' οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει ἡ προσάρτησις
πρὸς ταῦτα τὰ μέση, ὑπέλαβε πάλιν ἡ Βέρθα. Ἡ
Ἀλσατία καὶ ἡ Λοθριγγία κεῖνται ὅλην ἡμέραν
ὀπίσω ἡμῶν, πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ.

— Πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ βεβαίως ὅλην ἡμέ-
ραν. Ἐρεῖ κ' ἐγὼ ἐννοῶ.

Ἀλλὰ τὸ βεβαίον εἶναι ὅτι οὐδὲν τοιοῦτο ἐ-
νόουν, οὐδ' ἤξευρον ποῦ κεῖνται αἱ προσαρτηθεῖ-
σαι ἐπαρχίαι, καὶ μόνον μετὰ ταῦτα, λαβῶν τὸν
χάρτην ἐνὸς τῶν συνοδοιπόρων, εἶδον ὅτι ἐπλόο-

1. Περὶ δημοσίων Μνημῶνων ἰδὲ Ζ' τόμον τῆς Ἑ -
στίας, σελ. 385.

2. Ἰδὲ σελ. 674.

μεν ἐν μέσῃ Γερμανίᾳ, ἔχοντες ἀπὸ Καρλσρούης ἀριστερῶς Βαυαρικὴν, ἀπὸ δὲ Κοβλεντίας χώραν ἀνεκάθεν Πρωσικὴν. Ἡ παχυλὴ μου ὄμως ἀμάθεια διέφυγε δι' αὐτὸ τὸ μέγεθος τῆς, καὶ αἱ παρατράγωφοι παρατηρήσεις μου ἀπεδόθησαν εἰς τῆς γλώσσης τὴν ἄνοιαν. Μοι ἐπῆλθε δὲ καὶ ἀπροσδόκητος ἐπίκουρος ὁ δυσηρηστημένος πατριωτισμὸς ἐνὸς τῶν παρευρισκομένων, ὅστις εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἡμεναίου εἶχεν ἑναγχος ζήτησι παρηγορίαν διὰ τὴν ἀποτυχίαν του εἰς τὰς τελευταίας βουλευτικὰς ἐκλογὰς τῆς Λοθριγγίας.

— Ὁ ἄνω Ῥήνος, εἶπε, δὲν ἔχει τοῦ κάτω τὰς καλλονὰς· ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο ὑπάρχει ἰσότης, καὶ ἡ Γαλλικὴ ὄχθη δὲν ἔχει λόγον νὰ φθονήσῃ τὴν Γερμανικὴν.

— Γαλλικὴ ὄχθη! ἀνεκράξεν, ἔλαφρῶς τὰς ὄφρυς συστέλλων, νέος ἀξιωματικὸς ἐκ τῶν περὶ ἡμᾶς. Ὁ Ῥήνος δὲν γνωρίζει Γαλλικὴν ὄχθην.

— Τὴν ἐγνώριζε χθὲς καὶ πρόην, ἀπήντησεν ὁ ἀποτυχὼν. Ἡ βία τοῦ πολέμου μετέλλαξε τὴν γεωγραφίαν, ἀλλ' ἡ βία δὲν εἶναι δικαίωμα.

— Διὰ τοῦτο, εἶπε σοβαρῶς ὁ ἀξιωματικὸς, ἡ Γερμανία δικαιοματικῶς ἀνεκτήσατο ὅτι ἡ Γαλλία τῇ εἶχεν ἄλλοτε ἀφαιρέσει διὰ τῆς βίας.

— Ἀναγνωρίζω τὴν ἀνάγκην τῶν τετελεσμένων, ἀπεκρίθη ὁ ἄλλος· ἀλλὰ μοι ἐπιτρέψετε νὰ μὴ παραδεχθῶ ὅτι, ἵνα εὐρωμεν τὴν βάσιν τῶν ἐθνικῶν δικαιωμάτων, δυνάμεθα καὶ πρέπει νὰ προσαναβαίνομεν τοὺς αἰῶνας, καὶ ν' ἀναδιφίζομεν τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τὰς δέλτους. Κατάκτησις ἦν ἐπέφερε στιγμιαία ἐκλειψις τῶν δυνάμεων τῆς Γαλλίας, ἴδρυσεν τὴν Γερμανικὴν σημαίαν εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ἄνω Ῥήνου· ἄλλη κατάκτησις δύναται νὰ τὴν καταβιάσῃ.

— Δι' ὃ, ἀπεκρίθη μετὰ τινος ἐρεθισμοῦ ὁ ἀξιωματικὸς, καταβάλλεται φροντίς ἵνα μὴ ποτε ἐπέλθῃ τοιαύτη ἀντικατάκτησις. Αὕτη εἶναι τῶν Παρισίων καὶ πάσης τῆς Γαλλίας τὸ ὄνειρον, ἢ ἐπιτρέψατέ μοι ὀρθότερον νὰ εἰπῶ, ὁ ἐφιάλτης. Τοῦτο οὐδεὶς ἀγνοεῖ ἐντεῦθεν τοῦ Ῥήνου, καὶ δὲν ἐλλείπει ἡ πρόνοια. Πολλοὶ μετ' ἐκπληξέως ἐρωτῶσι ποῦ ἐγένοντο ἀφαντὰ τὰ πέντε δισεκατομμύρια ἂ ἐλάβομεν παρὰ τῶν Γάλλων. Νομίζω ὅτι ἤξεύρω ποῦ. Εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ κεντρικοῦ ταμείου ἐτάφησαν, μέλλοντα ν' ἀνασθηθῶσιν εἰς τὴν πρώτην πολεμικὴν σάλπιγγα ἀντικατακτήσεως, ἥτις ἐκ δυσμῶν ἤθελεν ἀντηχήσει. Εἰς τὰς ἐπάλξεις ἡμῶν ἴσταται ἀγρυπνῶν ὁ Βισμάρκ. Εἶπατε δὲ, περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας. Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην τόσον μακρὰν ν' ἀνατρέξωμεν ἵνα εὐρωμεν πότε ἡ Ἀλσατία καὶ ἡ Λοθριγγία ἦσαν Γερμανικαί, ἀφ' οὗ καταγωγὴ, γλώσσα, πίστις οὐδέποτε ἔπαυσαν χαρακτηρίζουσαι τὴν Γερμανικὴν αὐτῶν ἐθνότητα.

— Ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν, ἀπήντησε μετὰ χρωματισμοῦ εἰρωνικῆς πικρίας ὁ Λοθρίγγιος, πάντες ἐξ Ἀδάμ καταγόμεθα, ἀλλὰ δὲν ἀποτελοῦμεν διὰ τοῦτο ἓν ἔθνος. Αἱ γλώσσαι δ' ἀπὸ τῆς Πυρογοιτίας οὕτως ἀνεμίγησαν, ὥστε δὲν χηρσιμεύουσιν εἰς χαρακτηρισμὸν ἑστέ ἐθνῶν, καὶ Γαλλικὰ ὀμιλοῦσιν οἱ Βέλγοι καὶ οἱ ἡμίσεις τῶν Ἑλβετῶν, Γερμανικὰ οἱ ἕτεροι ἡμίσεις καὶ πολλοὶ τῶν Ῥώσων, οὐχ ἦττον ἢ οἱ Ἀλσατίοι καὶ Λοθρίγγιοι. Ὡς πρὸς τὰ θρησκευόμενα δὲ, δὲν γνωρίζω πολλὰς ἐπικρατείας, αἵτινες ἐν καὶ μόνον περιλαμβάνουσιν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν.

— Ἄν λοιπὸν, εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς, δὲν ἀποτελοῦσι ταῦτα πάντα τὴν ἐνότητα τῶν ἐθνῶν, τί ἄλλο μένει ἢ ἡ τύχη τῶν ὄπλων; καὶ αὕτη ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς Γερμανίας.

— Μένει, ἀπεκρίθη ὁ ἀποτυχὼν ὑποψήφιος, ἡ ἀμοιβαία συμπάθεια, ὁ κοινὸς πατριωτισμὸς. Ὁ πρεσβύτερος καὶ ἐμπειρότερος μεταξὺ ἡμῶν, ὁ Κ. μυστικὸς σύμβουλος, ἄς εἰπῇ ἂν δὲν ἔχω δίκαιον. Ἐπικαλοῦμαι τὴν κρίσιν του.

— Ἡ συμπάθειά, σύμφημι, ὑπέλαβεν ὁ ἀξιωματικὸς· ἀλλ' αὕτη εἶναι ὄλων ἐκείνων τῶν στοιχείων ἀπόρροια. Δέχομαι τὴν διαιτητικὴν ψῆφον τοῦ Κ. μυστικοσυμβούλου, καὶ τὸν παρακαλῶ ν' ἀποφανθῇ περὶ τούτων μεταξὺ ἡμῶν.

— Σὰς εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην σας, Κύριοι, ἀπεκρίθη μειδιῶν ὁ γέρων. Ἴνα δ' ἀνταποκριθῶ εἰς αὐτήν, θὰ σὰς εἰπῶ ὅτι, ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα, ἀμφοτέρω ἔχετε δίκαιον· ὡς δ' ἔπρεπε νὰ ἔχωσι, νομίζω ὅτι ἀμφοτέρω ἄδικον.

Παρακληθεῖς δὲ νὰ ἐξηγηθῇ,

— Ἡ ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ ὄχι, ἐξηκολούθησεν, οὐδ' ἀπὸ τῆς διασπορᾶς τῶν υἱῶν τοῦ Νῶε, ἀλλ' ἡ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἱστορίας κοινωνία τῆς καταγωγῆς, ἢ ταυτότης τῆς γλώσσης, ἢ ἐνότης τοῦ θρησκευόμενου, τῶν ἐθίμων καὶ τῶν ἠθῶν, ταῦτα πάντα, ὁμοῦ ἢ χωρὶς, καταρτίζουσι τῶν ἐθνῶν τὰς ὁμάδας, περὶ τούτου ἔχετε ἀναμφιβόλως δίκαιον, Κύριε ὑπολοχαγέ. Ἀφ' ἐτέρου ὁμως αἱ τοπογραφικαὶ διαιρέσεις, αἱ ἐπιδρομαί, αἱ ἐμφύλιοι διχόνοιαι, ἀναμιγνύουσι πολλάκις τοὺς λαοὺς καὶ διασπῶσιν αὐτῶν τὴν ἐνότητα, ὡς οὐχ ἦττον ὀρθῶς λέγει ὁ Κύριος. Οὕτως ἔχουσι τὰ πράγματα.

— Καὶ πῶς φρονεῖτε ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν; ἠρώτησεν ὁ Λοθρίγγιος.

— Φρονῶ, εἶπεν ὁ γέρων, ὅτι τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα ἔπρεπε ν' ἀποτελῇ τὸ κοινὸν δίκαιον.

— Δηλαδὴ, ὑπέλαβεν ὁ ἄλλος, ἡ στάθμη τῆς ἰσοπεδώσεως ἦν φέρει ὁ στρατιωτικῶς ὑπερέχων. Ἡ φωνὴ τοῦ τηλεβόλου ὑπαγορεύει τοῦτο τὸ δίκαιον. Καὶ λέγετε ὅτι, ὡς ἀναγκάζονται, οὕτω καὶ ὀφείλουσι νὰ κύπτωσιν ὑπ' αὐτὸ οἱ λαοί;

— Παντάσῃ δὲν τὸ λέγω, ἀπήντησεν ὁ μυστικὸς σύμβουλος, διότι μοὶ ἀποδίδετε ὀρισμὸν τοῦ δικαίου ὃν δὲν συνομολογῶ. Ἄς φαντα-

εθώμεν επικράτειαν εἰς ἡν πᾶς πολίτης νὰ εὐρίσκη ἴσῃ προστασίαν παρὰ τοῦ νόμου ὡς πρὸς τὰ καθήκοντα καὶ ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα, ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης, τὴν ἐξάσκησιν τοῦ θρησκευάματος. Ἐν αὐτῇ θὰ ἐπεκράτει τὸ κοινὸν δίκαιον ὡς τὸ ἐννοῶ.

— Ὁρθῶς εἶπατε νὰ τὴν φαντασθώμεν, ἀπεκρίθη ὁ ἐπίδοξος βουλευτής, διότι τοιαύτη πολιτεία κατὰ φαντασίαν μόνον δύναται νὰ ὑφίσταται.

— Διατί; ἠρώτησεν ὁ πρεσβύτες.

— Διότι, εἶπεν ὁ ἄλλος, εἰς ἔθνη μὴ συμφυῆ, μὴ προκύψαντα ἐκ κοινῆς ρίζης, ἀλλ' ἐκ βίας συναψάσης στοιχεῖα διάφορα, ὁ ἰσχυρὸς πιέζει καὶ ἐκμεταλλεύεται τὸν ἀσθενῆ, καρποῦται τοὺς φόρους του, δαπανᾷ τὴν δεκάτην του εἰς τὴν ἰδίαν του ἐκκλησίαν, τῷ ἐπιβάλλει τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ σχολεῖά του.

— Οὕτω ταῦτα γίνονται, ἀπάντησεν ὁ μυστικὸς σύμβουλος· ἀλλὰ καὶ πρέπει νὰ γίνωνται;

— Φυσικαὶ συνέπειαι, εἶπεν ὁ Λοθρίγγιος, τῶν πλεονεκτικῶν παθῶν καὶ διαθέσεων τοῦ ἀνθρώπου.

— Ἄς νὰ καταστέλλῃ ἔχει πρωτίστην ἐντολὴν ὁ πολιτισμὸς, ἀπεκρίθη ὁ γέρον. Τοῦτο ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ἡ θρησκεία· ἤθελον εἰπεῖ καὶ ἡ φιλοσοφία, ἀν' ἡ φιλοσοφία ἐπ' ἐσχάτων δὲν ἐνόμιζεν ὅτι πρέπει νὰ κηρυχθῇ ἀντίπαλος τῆς θρησκείας.

— Εὐγενὴς εὐχή! ἀνέκραξεν ὁ ἀντιλέγων· ἀλλὰ τὴν νομίζετε καὶ ἐκπληρώσεως δεκτικὴν;

— Θὰ ἤσχυρόμην διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, εἶπεν ὁ μυστικὸς σύμβουλος, ἀν' δὲν τὸ ἐνόμιζον. Εἰς τί ἀφορῶσιν οἱ πολιτικοὶ ὄργανισμοὶ ὧν ὑπεραγωνίζομεθα, εἰμὴ εἰς τὸ ν' ἀναδείξωσι τὸ δημόσιον συμφέρον ὑπερέχον τοῦ ἰδιωτικοῦ, τὸ δίκαιον τῆς ἰδιοτελείας; Εἰς τί ἀφορῶσιν αἱ συνταγματικαὶ ἐλευθερίαι ὑπὲρ ὧν ἐνθουσιῶμεν, ἀς πολλάκις καὶ διὰ χύσεως αἵματος κατεκτήσαμεν; Ἄν οὐχὶ εἰς τὸ νὰ ὑποσελιζῆ ἕνα ῥαδιοῦργον ἄλλος ῥαδιοῦργότερος, βεβαίως εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ κοινῶν καλοῦ διὰ κοινῆς καὶ ἐλευθέρως ψήφου. Διατί ὁ τὴν ψῆφον ταύτην διαθέτων λαὸς νὰ μὴ κανονίξῃ τοὺς φόρους του οὕτως, ὥστε ἐξ ἴσου διανεμήμενοι, νὰ δαπανῶνται οἱ μὲν εἰς τὰς ἐπιτοπίους ἐκασταχοῦ ἀνάγκας, οἱ δὲ εἰς τὴν κοινὴν διοίκησιν καὶ τὴν κοινὴν ὑπεράσπισιν, καὶ ἕκαστον δόγμα ἐν ἐλευθερᾷ ἀσκήσει νὰ περιέπηται ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν του, καὶ πᾶσαι αἱ ἐν τῷ κράτει γλῶσσαι καὶ φιλολογίαι ἐκ παραλλήλου καὶ ἀναλόγως τῆς εἰδικῆς των βαρῦτητος ν' ἀναπτύσσωνται; Ἰδοῦ, ὡς ἐν παραδείγματι σᾶς ἀναφέρω τὴν πατρίδα τοῦ Κυρίου, εἶπε, στραφεὶς πρὸς ἐμέ. Ἐκεῖ εἶδον Ἰουδαίους ἐν Κερκύρα, Ὁθωμανοὺς ἐν Χαλκίδι, καθολικοὺς καὶ διαμαρτυρομένους ἀλλαχοῦ. Ἄς μᾶς εἰπῆ ἂν τὸ κοινὸν δίκαιον δὲν ἐπικρατῆ πανταχοῦ ἐν Ἑλλάδι, ἀν' μία τῶν κοινοτήτων πιέξῃ τὰς

ἄλλας, ἀν' οἱ φόροι δὲν ἐπιβάλλωνται ἐξ ἴσου εἰς πάντας καὶ ὑπὲρ πάντων, ἀν' πάντων ἡ λατρεία δὲν εἶναι σεβαστὴ καὶ ἐλευθέρως δὲν ἐξασκῆται. Ἐν μόνον ἐπιβάλλεται τυραννικῶς, ἡ γλῶσσα· ἀλλ' ὁ τύραννος δὲν εἶναι ἡ κυβερνήσις, καὶ κἀλεῖται Πλάτων ἡ Ὀληρος, καὶ οἱ φέροντες τὰ δεσμά του εἰσὶν ὑπερήφανοι δι' αὐτά. Ἡ λοιπὸν τὰ ἐλεύθερα πολιτεύματα εἰσὶ ψεῦδος καὶ δὲν ἀξίζουσι τὰς ὑπὲρ αὐτῶν οὐσίας ἡμῶν, ἢ, ἀν' εἶναι ἀλήθεια, ἀφ' ἡμῶν τῶν φερόντων τὴν ψῆφον ἐξαρτᾶται ἡ εἰσαγωγή τῆς ἰσοπολιτείας, ἥτις ἐκ ποικίλων καταγωγῶν, γλωσσῶν καὶ θρησκευμάτων δύναται νὰ καταρτίξῃ ἐν ὁμόφρον κράτος καὶ νὰ παράγῃ ἕνα πατριωτισμὸν. Ὅπου δὲ τοῦτο δὲν συμβαίνει, δὲν θέλομεν νὰ συμβῆ, διότι ἡ ἠθικὴ ἡμῶν ἀνάπτυξις ἐστὶν ἐλλειπῆς, καὶ μόνον κατ' ἐπιφανειαν ἀπεξέσαμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ἄγριον ἄνθρωπον. Ἄν δὲ τὸ κοινὸν δίκαιον ἀπὸ τῶν ἀτόμων μεταβῆ καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη, καὶ καταπέσῃ τὰ ὄχληρά προφράγματα τῆς τελωνιακῆς ἀλληλοφορολογίας, τότε βλέπετε ὅτι ἐκλείπει, ὡς τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, οὕτω καὶ τῶν ἐξωτερικῶν πολέμων καὶ τῶν κατακτήσεων πᾶσα ἀνάγκη καὶ πᾶσα ἀφορμὴ, καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐντροπᾷ εἰς ἀπερίσπαστον εἰρήνην, καρπὸν γνησίου πολιτισμοῦ, οἷον ἐδίδαξεν ὁ θεὸς τῆς ἡμετέρας πίστεως θεμελιωτῆς.

Οὐαί! τὸ βλέπετε, ἀπὸ τῆς Σκύλλης τῆς θεολογίας ἐνεπέσαμεν εἰς τὴν Χάρυβδι τῆς πολιτικῆς, καὶ εἰς διδασχὴν περὶ αἰωνίας εἰρήνης, ἥτις καὶ εἰς τὸν Λοθρίγγιον ἀπήρσκει, βυσσοδομεύοντα πόλεμον ἀνακτήσεως τῶν παραβρηνίων ἐπαρχιῶν, καὶ εἰς τὰς ἰδέας τοῦ νέου ὑπέρητου τοῦ Ἄρεως προσέκρουε. Διὰ τῆς ἀδεξίου μου λοιπὸν ἐπεμβάσεως, ἀντὶ κατεύνασιν νὰ ἐπιφρονῶ, ὡς ἠλπίζον, τῶν διαφωνιῶν, ἐκινδύνευσαν νὰ κορυφώσω αὐτὰς εἰς γενικὴν ἀναστάτῳσιν, ὅτε εὐτυχῆ ἀντιπερισπασμὸν ἔφραξε φωνὴ ἀνακράξασα: «Ἰδοῦ ἡ Βόννη»!

Πάντες ἐσπεύσαμεν νὰ ἰδῶμεν τὴν ὥραιον πόλιν τοῦ ὀνομαστοῦ πανεπιστημείου, ἐκκρεμῆς ἀφέντες τὸ ζήτημα τῆς ἀνακτήσεως τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῆς διηνεκοῦς εἰρήνης. Θὰ τὰ παρέτρεχον δὲ καὶ ἐγὼ ἐν τῇ ἐπιστολῇ μου, καί, μεθ' ὅσα σοὶ εἶπον κατ' ἀρχὰς αὐτῆς, θὰ εἶχον τὴν γενναϊότητα νὰ καύσω τὰς σημειώσεις μου, ἀν' δὲν ἐνόμιζον ὅτι ἀτελεστάτην σοὶ δίδω τῆς Γερμανίας εἰκόνα, χειραγωγῶν σε εἰς τὰς πόλεις καὶ τοὺς ποταμοὺς τῆς, ἀποσκοπῶν δὲ τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν ἀτροσφαίραν τῆς. Ὅπου δῆποτε τῷ ὄντι τῆς Γερμανίας στραφῆς, θέλεις πανταχοῦ ἀπαντήσῃ τὴν διηνεκῆ ταύτην μέριμναν ὅτι ἡ Γαλλία καὶ ὑπὸ τὰς φιλικωτέρας ἐπιδείξεις δὲν παύει ἐγκυμονοῦσα πόλεμον πρὸς ἀνάκτησιν τῶν χωρῶν ἀς ἀπώλεσε;

Τοῦ δὲ μυστικοσυμβούλου τὰς δι' ἄνθρωπον

τόσον συνετόν ὁπωσοῦν ἰδανικὰς θεωρίας εἶδον ὑπ' ἄλλο φῶς, ὅτε ἔμαθον ὅτι κύριός του ἐστὶν ὁ ἀδελφὸς τῆς μακαρίτιδος βασιλίσσης ἡμῶν Ἀμαλίας, Μέγας Δοῦξ τῆς Ὀλδεδμβούργης, ὅστις ἐν τῇ ἀγαθότητι καὶ εὐγενείᾳ τῆς καρδίας του πρεσβεύει τὰς φιλανθρώπους ταύτας ἀρχάς, καὶ συνέδριον προῦκάλεσεν ὁμοφρόνων του, ἐν ᾧ μέλλει νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτάς, καὶ ἐξ οὗ ὁ φιλέλλην μουσικοσὺμβουλος ἀριστα ἐλπίζει ἀποτελέσματα. Συνέρχεται δ' αὐτὸ, ὡς μανθάνω, ἐν Ἰταλίᾳ.

Ἐν Βόννῃ λοιπὸν ἐξαντλεῖται ὁ Ῥῆνος, ὑπὸ τὴν γραφικὴν δηλαδὴ αὐτοῦ ἔποψιν, καὶ ἐδῶ ἀποχαιρετῶ αὐτόν, καὶ συγχρόνως καὶ σέ, ἐπιστρέφων εἰς Βερολίνον, ὅπου τὰ ὅσον οὐπω ἀρχόμενα μαθήματα θὰ καταστήσωσι τὰς ἐπιστολάς μου σπανίας καὶ ἥκιστα ἐνδιαφερούσας.

2 Ὀκτωβρίου 1879.

Ξ.

Η ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ

[Μυθιστορία Ἰουλίου Σανδῶ, βραβευθεῖσα παρὰ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας].

Συνίξις· ἰδίε σελ. 677.

ΙΑ'

Ἡ ἐποχὴ ἦτο πρόσφορος εἰς τὴν ξυλουργίαν. Πρὸ πολλοῦ παραμεληθεὶς καὶ σχεδὸν λησμονηθεὶς ὁ κλάδος οὗτος τῆς τέχνης ἀνέθαλλε καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν ἰδιότροπον τοῦ συρμοῦ πνοήν. Ὁ ἀναγνώστης ἐνθυμείται ὅτι ἐξῶμεν τότε ἐν πλήρει μεσαίῳν· ἡ φιλολογία, ὅπως ἀνακαινισθῆ, εἶχε γίνεαι γοθθική, καὶ ἡ ἐν τῇ ποιήσει ἐπικρατούσα τάσις εἶχε μεταδοθῆ εἰς τὰς γραφικὰς τέχνας, τὴν ζωγραφικὴν, τὴν γλυπτικὴν καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, κατὰ φυσικὴν δὲ ῥοπήν τὰ ἐπιπλα ἠκολούθησαν τὸν αὐτὸν δρόμον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐγύμνωσαν πλεῖστα τῶν ἐπαρχιωῶν ἀρχαῖα μέγαρα, ὅπως εὐχαριστήσωσι τοὺς Παρισίους, ἀλλ' ἀφοῦ τὰ ἐπιπλα αὐτῶν ἐξηνητλήθησαν, ἀφοῦ ὁ ἀληθὴς μεσαίῳν ἐξέλιπεν, ἠναγκάσθησαν νὰ κατασκευάσωσι νέον. Ἰπὸ ἐπιτηδείων χειρῶν κατειργασμένοι ἡ καρὰ καὶ ἡ δοῦς, ἠπάτησαν πλείστους ἐμπειρογνώμονας, ὁ δ' ἄθῳος οὗτος δόλος ἐπλούτισε προνομιούχους τινὰς καλλιτέχνας. Διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Πέτρου Μαρσῶ ὁ Μαυρίκιος ἔλαβεν εὐθὺς σχεδὸν σπουδαίας παραγγελίας, ἠδυνήθη δὲ ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν νὰ προσπορισθῆ τὰ πρὸς τὸ ζῆν δι' αὐτόν τε καὶ τὰς δύο κόρας, τὰς ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ τεθείσας· ἡ πενία του δὲ ἐγείνειν οὕτω πως πενία ἐργατικὴ, οὐδὲν οὐδενὶ ὀφείλουσα οὐδ' ὑποκειμένη εἰς τοὺς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεως ἢ εἰς τὴν τῆς αὔρας φροντίδα, μυριάκις δὲ προτιμότερα τῆς ἐπιπλάστου καὶ βεβασανισμένης πολυτελείας, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας εἶχε ζήσει ὁ Μαυρίκιος. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὁ νεανίας δὲν ἐφαίνετο πεπεισμένος περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ νέου αὐτοῦ βίου, ἐδέχετο τὴν τύχην του ἀποστρεφόμενος αὐτὴν, εἰργάζε-

το δὲ καταρῳόμενος τὴν ἐργασίαν. Ποσάκις κατὰ τοὺς πρώτους τούτους μῆνας ἠσθάνθη τὸ θάρρος αὐτοῦ ἐλαττούμενον καὶ τὴν θέλησιν κλονίζομένην! Ποσάκις ὑπ' ἀκατονομάστου ὀργῆς κινούμενος, ἐνώπιον καὶ αὐτῆς τῆς ἐξαδέλφου του, ἔριψε μετὰ παραφορὰς τὰ ἐργαλεῖά του καὶ ἔθραυσε διὰ τῶν ποδῶν τὸ ἀρξάμενον ἔργον, ὡσεὶ ἀγνοῶν ὅτι ἡ προθυμία διπλασιάζει τὴν ἀξίαν τῆς γινομένης προσπάσιος, ὅτι δὲ καὶ αὐτὴν τὴν μεγίστην αὐταπάρησιν πρέπει νὰ συνοδεύῃ μειδίαιμα. Εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις ὁ Μαυρίκιος ἦτο τρομερός. Ἡ Μαγδαληνὴ τὸν ἐβλεπε μετὰ θλίψεως, ἀφοῦ δὲ ἐξαντλήσας τὰς δυνάμεις του, ἐπιπτε κεκμηκῶς ἐπὶ τῆς κλίνης του, τὸν ἐπλησίαζε καὶ ἐσπόγγιζε τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου του, εὐτυχῆς λογιζομένη, ὅσάκις δὲν τὴν ἀπέκρουε δι' ἀποτόμων τινῶν λέξεων. Τὸ κεντὸν καὶ ὑποσηρίζον αὐτόν ἐν ᾧ εἶχεν ἀναδεχθῆ ἀγῶνι, ἦτο ἡ ὑπερφηάνεια. Πρὸ παντὸς ἄλλου ἐπεθύμει νὰ μὴ ὀφείλῃ τίποτε εἰς τὴν ἐξαδέλφην του, βαρέως δ' ἔφερε τὴν ἰδέαν ὅτι εἶχε πωλήσει τοὺς ἀδάμαντας αὐτῆς καὶ ἐργασθῆ ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἐσκέπτετο πρὸς τοῦτους ὅτι, ἐξασφαλίζων τὴν ὑπαρξίν τῆς Μαγδαληνῆς, ἀπηλλάττετο τῆς πρὸς αὐτὴν ὑποχρεώσεώς του καὶ ἐγίνετο ἐλεύθερος ν' ἀποθάνῃ ὅπως ἠθέλε. Ἡ αὐτοκτονία ἐργηγορεῖ παρ' αὐτῷ οὐχὶ ὡς φάσμα ἀπειλητικόν, ἀλλ' ὡς ἄγγελος λυτρωτῆς.

Ἰπάρχει ἐν τούτοις χαρὰ, ἣν ἀγνοοῦσιν οἱ οὐδένα ποτὲ ἄλλον κόπον ἐν τῷ βίῳ δοκιμάσαντες ἢ τὸν τῆς γεννήσεως των. Τὴν χαρὰν ταύτην ὁ Μαυρίκιος ἠσθάνθη τοσοῦτ' ἄλλῳ, καθόσον μὴ προβλέπων αὐτὴν δὲν προσεπάθησε νὰ τὴν καταστειλῇ, τὴν χαρὰν ἐκείνην λέγω, τὴν παιδαριώδη ἴσως ἀλλὰ μεγίστην ὅμως, ἣν αἰσθανόμεθα λαμβάνοντες τὸ πρῶτον ἀργύριον, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς ἐργασίας ἡμῶν ἐκεκοδήσαμεν. Ὁχι! ἡ χαρὰ αὕτη δὲν εἶναι παιδαριώδης, καθότι οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ συνειδήσις τῆς ἰδίας ἀξίας, δικαίως δ' ἐπαυρόμεθα ἐπὶ τῷ πλούτῳ, ὃν διὰ τῶν ἡμετέρων χειρῶν ἀπεκτήσαμεν· πλουσιώτερος δὲ εἶναι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὁ ἐργάτης, ὁ τὸν μισθὸν αὐτοῦ λαμβάνων, ἢ ὁ κληρονόμος, ὁ τὸ χρυσίον του ἀπαριθμῶν. Αἱ τοιαῦται σκέψεις ἦσαν μακρὰν τοῦ Μαυρίκιου, ὅτε ὅμως εἶδεν ἐπὶ τοῦ ὀκρίθαντός του τὰ νομίσματα, τὰ ὁποῖα εἶχε φέρει αὐτῷ ὁ Μαρσῶ, ἔλαβεν αὐτὰ ἐν πρὸς ἐν καὶ τὰ παρετήρησε μετὰ παιδικῆς περιεορίας ὡς τις φιλάργυρος ἢ ἐπαίτης πρῶτον ἢ δὴ βλέπων ἀργύριον, ὑπὸ αἰσθήματος δὲ ἀφελοῦς κινούμενος, ἀξίου τῶν καλλίστων τῆς νεότητός του χρόνων, ἐξῆλθε φαιδρῶς ἵνα φέρῃ ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν Μαγδαληνὴν τὰς ἀπαρχὰς ταύτας τῆς ἐργασίας του. Ἐμειδίαν, ἦτο καὶ πάλιν εἰκοσαετής. Φεῖ! πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὴν θύραν τῆς ἐξαδέλφου του, ἐθεώρει ἠδὴ ὡς εὐθήθειαν τὴν εὐφροσύνην, ἣν εἶχεν αἰσθανθῆ, ὡς ἀνόητον τὸ αἰσθημα τὸ ὠθη-